

Diodorus Siculus (XIV.19-31, 37)

oversat af David Bloch

(efter M. Bonnet & E. R. Bennett, Paris 1997, Budé)

Historien om Kyros den Yngres felttog og den græske hærskamp for at slippe levende ud fra Perserriket igen, efter at felttoget var mislykket, er bedst kendt og mest udførligt beskrevet af Xenophon i hans værk *Anabasis*. En oversættelse af dette skrift udgives i den nærmeste tid ved cand. mag. Adam Schwartz og undertegnede, og som en art supplement til denne fremlægges her den antikke historiker Diodors (1. årh. f.Kr.) beskrivelse af samme historie. Selvom Diodor tydeligvis kender Xenophon og gør brug af ham i sine beskrivelser, er hans fortælling alligevel interessant, eftersom hans primære kilde, formentlig historikeren Ephoros (ca. 405-330), ikke længere er bevaret, og Ephoros har tydeligvis også haft andre kilder end Xenophon. Således må en grundig undersøgelse af felttoget også tage Diodors beskrivelse i betragtning.

Bog XIV.

19. {1}Ved dette års udløb¹ var Exainetos archont i Athen, og i Rom var konsulmagten blevet overtaget af seks militærtribuner: Publius Cornelius, Caeso Fabius, Spurius Nautius, Gaius Valerius og Manius Sergius.²

{2}På denne tid havde Kyros, der styrede satrapierne ved havet, allerede længe gået med planer om at foretage et felttog mod sin broder Artaxerxes. Den unge Kyros havde nemlig store ambitioner og en iver efter krigshandlinger, der gav en del resultater. {3}Selv da han nu havde samlet tilstrækkelig mange lejesoldater og forberedt alt i forbindelse med felttoget, fortalte han stadigvæk ikke soldaterne sandheden om ekspeditionen. Han fastholdt tværtimod, at han ville føre hæren til Kilikien imod nogle herskere, der havde gjort oprør mod storkongen. {4}Han sendte også udsendinge til Sparta, som skulle minde spartanerne om de tjenester, han havde gjort dem under deres krig med Athen, og yderligere opfordre dem til at slutte sig til ham. Spartanerne mente, at krigen kunne blive til fordel for dem selv, og besluttede derfor at hjælpe Kyros. Således sendte de straks bud til deres flådechef ved navn Samos om, at han skulle gøre, hvad Kyros bad om. {5}Samos' flådestyrke bestod af 25 krigsskibe, og med dem sejlede han nu til Efesos, hvor han stillede sig fuldkommen til rådighed for Kyros' egen flådechef. Spartanerne sendte desuden 800 fodfolk under ledelse af Cheirisophos. Den asiatiske del af Kyros' flåde blev anført af Tamos, der havde kommandoen over 50 krigsskibe udrustet med store udgifter. Ved spartanernes ankomst stod flåderne derefter samlet ud og sejlede i retning af Kilikien.

{6}Da Kyros havde samlet både sine egne asiatiske tropper og 13.000 lejesoldater i Sardes, overlod han det til nogle af sine persiske slægtninge at føre tilsyn med Lydien og Phrygien, mens Ionien, Aiolis og de nærliggende områder kom under Tamos' kommando. Denne var hans højtbetroede ven og kom oprindeligt fra Memphis. Selv drog Kyros nu med sin hær i retning af Kilikien

¹ Dvs. 401-400 f.Kr.

² Flere håndskrifter tilføjer "og Iunius Luculus" for at opnå det rigtige tal.

og Pisidien, og han sørgede for at sprede det rygte, at nogle af indbyggerne dér havde gjort oprør. {7}Med sig på felttoget havde han alt i alt 70.000 mand fra Asien, hvoraf 3.000 var ryttere, og fra Peloponnes og det øvrige Grækenland havde han 13.000 lejesoldater. {8}Bortset fra achaierne blev alle soldaterne fra Peloponnes anført af Klearchos fra Sparta, boioterne af Proxenos fra Theben, achaierne af Sokrates fra Achaia og thessalerne af Menon fra Larissa. {9}Asiaterne blev anført i mindre delinger af persere, men Kyros havde selv kommandoen over den samlede hær. Han havde på forhånd fortalt anførerne, at felttoget var mod hans broder, men for mængden af soldater holdt han det skjult. Han var nemlig nervøs for, at felttogets størrelse ville få dem til at afslå at deltage i hans forehavende. Fordi han hele tiden havde sine tanker ved felttogets mål, drog han også under hele marchen omsorg for soldaterne, dels ved at være meget imødekommende overfor dem, dels ved at stille meget veludrustede markeder til rådighed for dem.

20. {1}Da han var kommet igennem Lydien og Phrygien og desuden havde passeret de egne, der ligger op til Kilikien,³ nåede han grænsen til Kilikien og indgangen ved de kilikiske porte. Denne indgang er snæver og stejl, og den strækker sig omtrent tre en halv kilometer ind. På begge sider knejser utrolig høje bjerge, der er meget vanskelige at færdes i, og yderligere strækker der sig murværker ned fra begge bjergsider helt ned til vejen, hvor der er blevet opført porte. {2}Kyros passerede igennem og førte sin hær ind på en slette, som i skønhed ikke står tilbage for nogen asiatisk slette. Han marcherede da over denne og nåede til Tarsos, som er den største by i Kilikien, og den fik han hurtigt magten over. Da Syennesis, der var magthaver i Kilikien, hørte om den fjendtlige hærs størrelse, blev han fuldstændig modløs i erkendelse af, at han ikke havde nogen chance for at bekæmpe den. {3}Kyros sendte imidlertid bud efter ham, og da han havde modtaget troskabsløfter, rejste Syennesis hen til ham. Her erfarede han sandheden om krigsplanerne, og han lovede at hjælpe Kyros imod Artaxerxes. Han sendte desuden den ene af sine sønner med Kyros sammen med en styrke bestående af kilikiske soldater. Nu var Syennesis af natur en skruppelløs person, der havde indstillet sig på, at skæbnens veje er uransagelige. Derfor havde han også i al hemmelighed sendt sin anden søn til storkongen med besked om, at der var blevet samlet store styrker imod ham, og at han selv kun havde allieret sig med Kyros tvunget af omstændighederne. I virkeligheden var han stadigvæk loyal, og når det rette øjeblik kom, ville han forlade Kyros, og deltage i kampen på storkongens side.

{4}Kyros lod nu hæren hvile ud 20 dage i Tarsos. Da han herefter ville fortsætte, havde de menige soldater imidlertid fået mistanke om, at felttoget gik imod Artaxerxes. Hver især begyndte de at regne på, hvor lang vej de så skulle gå, og hvor mange fjendtlige folk de måtte kæmpe imod under marchen, og de mistede helt modet. Det lød nemlig fra mange sider, at en hær ville være fire måneder om at nå til Baktrien, og storkongen havde efter sigende samlet en hær på over 400.000 mand. {5}Derfor var soldaterne meget skræmte og utilfredse. I deres vrede lod de det gå ud over deres anførere, som de forsøgte at slå ihjel, fordi de mente, at anførerne havde forrådt dem. Først da Kyros bønfuldt dem alle og

³ Καπαδοκίας Wurm.

slog fast, felttoget *ikke* gik imod Artaxerxes, men var rettet imod en bestemt satrap i Syrien, lod soldaterne sig overtale. Da de desuden fik mere i sold, genfandt de deres tidligere loyalitet.

21. {1}Efter at Kyros var kommet gennem Kilikien, nåede han til Issos, som ligger ved havet og er den sidste by i Kilikien. Netop samtidig ankom også spartanernes flåde til byen. Deres anførere gik fra borde, og under et møde med Kyros bekendtgjorde de Spartas velvilje overfor ham. Derpå fik de soldaterne fra borde, og de talte 800 mand under Cheirisophos' ledelse. Disse blev overgivet til Kyros. {2}Det blev foregivet, at soldaterne var lejesoldater sendt af Kyros' venner, men sandheden var, at alt blev gjort med ephorernes accept. Spartanerne havde endnu ikke åbent indledt krigen, men skjulte deres forehavende, så de først kunne se, hvem der havde krigslykken med sig.

Kyros drog så af sted med sin hær i retning mod Syrien, og han befalede flådecheferne at tage alle skibene og sejle med langs kysten. {3}Da han nåede til Portene,⁴ som de ganske enkelt kaldes, og fandt stedet ubevogtet, blev han vældig glad. Han havde nemlig været meget urolig for, at nogle tropper på forhånd skulle have besat stedet. Dets natur gør nemlig, at blot nogle få mand let vil kunne holde det, fordi det er snævert og stejlt. {4}Der ligger nemlig to bjerge meget tæt på hinanden: det ene er klippefyldt og meget ujævnt, hvortil kommer de store spalter, mens det andet, som begynder nede ved selve vejen, er det største bjerg i området. Det kaldes Libanos⁵ og strækker sig helt til Phoinikien. Området imellem bjergene løber omkring 550 meter, og hele vejen er det befæstet med mure. Yderligere har stedet porte, der kan lukkes til, så der kun er en smal passage.

{5}Herigennem marcherede Kyros altså uden fare, og han sendte derpå den resterende del af flåden tilbage til Efesos. Rejsen ville nu føre ham gennem indlandet, og her havde han ikke brug for den.

Så rejste han i 20 dage og nåede til Thapsakos, en by, som ligger ved Euphrat. {6}Her opholdt han sig i fem dage, hvor han brugte tiden på at vinde hæren for sig, dels ved at uddele rigelige forsyninger, dels ved fordele byttet fra plyndringstogterne. Derpå samlede han soldaterne til et møde, hvor han fortalte dem sandheden om felttoget. De var alt andet end glade, men han bad dem alle om ikke at forlade ham. Han lovede dem en masse store belønninger, og frem for alt ville han give hver mand fem miner sølv, så snart han selv var kommet til Babylon, og ansporet af håbet herom lod soldaterne sig overtale til at følge med.

{7}Kyros krydsede så Euphrat med sin hær, hvorefter han førte han an uden ophold, og først da de nåede til Babyloniens grænse, lod han hæren hvile.

22. {1}Storkongen Artaxerxes havde for længst hørt fra Pharnabazos, at Kyros i al hemmelighed var ved at samle en hær imod ham, og da han nu hørte, at Kyros var på vej ind i landet, sendte han bud med besked til troppestykkerne overalt i riget om, at de skulle komme til Ekbatana i Medien. {2}Tropperne fra inderne og nogle andre folkeslag kom for sent, fordi de måtte rejse så lang vej,

⁴ Mellem Kilikien og Syrien.

⁵ Ἰβανός Wesseling.

men storkongen tog så den hær, der allerede var blevet samlet, og drog ud for at møde Kyros. Ifølge Ephoros havde han alt i alt inklusive ryttere ikke mindre end 400.000 soldater. {3}Han kom så til den babyloniske slette og slog lejr ved Euphrat med den hensigt at efterlade trosset dér. Han hørte nemlig, at fjenden ikke var langt borte, og han var opmærksom på deres mod og dristighed. {4}Derfor lod han også grave en grøft, der var 18 meter bred og tre meter dyb, hvorefter han opstillede de medfølgende vogne i en kreds, så de fungerede som mur. Her efterlod han så trosset og de personer i hans følge, som han ikke kunne bruge til noget i kampen. Han satte desuden så stor en vagtstyrke, som han fandt nødvendig. Nu, hvor der ikke længere var noget til at hæmme dens manøvre dygtighed, førte han selv sin hær frem for at møde fjenden, der opholdt sig lige i nærheden.

{5}Da Kyros så storkongens hær nærme sig, opstillede han straks sine egne tropper i slagorden. Højre fløj, der strakte sig ud til Euphrat, bestod af fodfolk fra Sparta og nogle af lejesoldaterne. Alle var de anført af Klearchos fra Sparta. Han blev desuden støttet i kampen af de lidt over 1.000 ryttere, som var blevet samlet i Paphlagonien. Hærens anden fløj bestod af soldaterne fra Phrygien og Lydien, og desuden var der omkring 1.000 ryttere. De stod under Arridaios' kommando. {6}Kyros havde taget opstilling i phalanxens midte med ca. 10.000 udvalgte soldater taget blandt perserne og de andre asiater. Foran ham red de 1.000 smukkeste og bedst udrustede ryttere iklædt brystpansere og udstyret med græske sværd. {7}Artaxerxes opstillede et betydeligt antal ledbærende krigsvogne foran hele sin phalanx. På fløjene stationerede han persere som anførere, og selv tog han opstilling i midten med en styrke på ikke mindre end 50.000 særligt udvalgte soldater.

23. {1}Da hærene var omkring 550 meter fra hinanden, sang grækerne en paian og begyndte derpå at marchere fremad. Først avancerede de langsomt, men da de var kommet indenfor pilenes rækkevidde, begyndte de at løbe, alt hvad de kunne. Det var Klearchos fra Sparta, der havde givet ordren til denne manøvre. Ved ikke at styrte fremad og dermed skulle løbe over en lang afstand ville han nemlig sørge for, at soldaterne stadigvæk havde deres legemsstyrke intakt til selve slaget, og de skulle begynde at løbe fremad, så snart de var tæt på, fordi han så mente, at bueskytternes pile og de andre kastevåben ville flyve over dem. {2}Imens nærmede de tropper, som var med Kyros, sig storkongens tropper og blev mødt af en regn af kastevåben så stor, som man vel kan forestille sig, en hær bestående af 400.000 mand vil afsende. Ikke desto mindre var det alt i alt en kort kamp, der foregik med kastespydene, og resten af slaget foregik ved nærkamp. {3}Spartanerne og de øvrige lejesoldater skabte for deres del panik blandt deres asiatiske modstandere allerede ved den første kontakt, dels på grund af deres fantastiske udrustning, dels på grund af deres dygtighed i at håndtere den. {4}Asiaterne havde nemlig ikke nogen særlig udrustning til at beskytte sig med, og de fleste af deres delinger bestod af letbevæbnede soldater, som ikke engang havde nogen særlig erfaring i krigshandlinger. Grækerne, derimod, havde takket være Den Peloponnesiske Krig konstant været i kamp og overgik derfor klart asiaterne, hvad angik erfaring. Således slog de også straks deres modstandere på flugt og optog forfølgelsen, hvorunder de dræbte adskillige af asiaterne.

{5}Det forholdt sig tilfældigvis sådan, at de to mænd, der kæmpede om tronen, begge havde taget opstilling i midten af slagordenen, og da de blev opmærksomme på dette, styrede de da også direkte mod hinanden, ivrige efter at afgøre slaget ved en indbyrdes kamp. Tilsyneladende var det skæbnen, der fik brødrenes strid om kongemagten til at kulminere i en tvekamp, som var det en efterligning af den legendariske, frygtelige kamp⁶ imellem Eteokles og Polyneikes, som har inspireret tragediedigterne.

{6}Kyros angreb først og kastede sit spyd fra en vis afstand. Storkongen blev ramt, og han faldt til jorden, men soldaterne i hans følge tog ham hurtigt op og bragte ham væk fra kampen. Derpå overtog Tissaphernes, der var perser, storkongens kommando, og ikke blot fik han sat mod i tropperne, men han kæmpede også selv eksemplarisk. For at rette op på det nederlag, som hæren havde lidt ved det, der var sket med storkongen, jog han frem overalt på slagmarken sammen med de særligt udvalgte tropper og dræbte mange modstandere, hvorved hans tilstedeværelse på slagmarken var tydelig på lang afstand. {7}Kyros var imens meget opildnet, fordi soldaterne omkring ham var ved at sejre, og han kastede sig derfor direkte ind blandt fjenderne. Ved sit grænseløse mod dræbte han i begyndelsen en masse fjender, men han var for uforsigtig i kampen, og efter et stykke tid blev han ramt af en menig perser og faldt til jorden dødeligt såret. Ved hans død genvandt storkongens soldater deres kampmoral, og til sidst fik de slidt deres modstandere op ved deres antal og deres mod.

24. {1}På hærens anden fløj kæmpede Kyros' næstkommanderende, Arridaios, først tappert mod de fremstormende asiatiske tropper. Men efter et stykke tid var han ved at blive omsluttet af fjendens udstrakte phalanx, og da han samtidig erfarede, at Kyros var død, tog han flugten med sine tropper til en holdeplads, hvor han tidligere havde været, som udgjorde et udmærket tilflugtssted. {2}Da Klearchos så, at phalanxens midte såvel som de øvrige allierede var blevet slået tilbage, stoppede han grækernes forfølgelse, kaldte soldaterne tilbage og stillede dem i slagorden. Han blev nemlig bange for, at storkongen skulle vende hele sin hær mod grækerne, omslutte dem og dræbe dem alle.

{3}Da storkongens hær havde slået deres modstandere på flugt, gik de først på plyndringstogt blandt den udrustning, som Kyros havde bragt med. Da de var færdige, var det allerede ved at blive nat, men de samledes og gik imod grækerne. Disse modstod imidlertid angrebet så flot, at asiaterne kun forsøgte sig et kort stykke tid, og snart efter tog de flugten besejret af grækernes mod, der var kombineret med dygtighed. {4}Klearchos' tropper dræbte her mange asiater, men eftersom det allerede var blevet nat, vendte de tilbage til slagmarken og opstillede et sejrstejn. De nåede tilbage til deres lejr omkring den anden vagt.

{5}Det var så enden på slaget. Af storkongens mænd blev mere end 50.000 dræbt – de fleste heraf i kamp med spartanerne og lejesoldaterne under Klearchos. {6}På den anden side faldt ca. 3.000 af Kyros' soldater. Det hedder sig, at ikke en eneste græker blev dræbt i slaget, men nogle enkelte skal være blevet såret.

⁶ Andre muligheder??

{7}Ved daggry sendte Arridaios, der jo var flygtet til den tidligere holdeplads, nogle mænd til Klearchos for at opfordre ham til at komme med sine soldater, så de i fællesskab kunne redde sig ud til områderne ved havet. Nu, hvor Kyros var blevet dræbt og storkongens hær havde det klare overtag, var modløsheden stor blandt de mænd, som havde vovet at drage med på et felttog for at tage kongemagten fra Artaxerxes.

25. {1}Klearchos kaldte derfor strategerne og de øvrige officerer til møde, for at de kunne diskutere situationen. Stadig mens de diskuterede, ankom nogle udsendinge fra storkongen. Deres leder var en græker ved navn Phalynos, der oprindeligt kom fra Zakynthos. De blev ført ind til mødet, hvor de sagde:

"Storkongen Artaxerxes har følgende at sige: Ved at slå Kyros ihjel har jeg sejret. Overgiv derfor jeres våben og mød op ved mit hof, så I kan forsøge at formilde mig og opnå en eller anden form for nådesbevisning."

{2}Hertil gav strategerne hver især et svar, der var meget lig det svar, som Leonidas gav, da han vogtede passet ved Thermopylai, og Xerxes' udsendinge krævede, at han nedlagde våbnene. {3}Leonidas havde dengang svaret, at udsendingene skulle give storkongen følgende svar:

"Hvis vi bliver Xerxes' venner, mener vi, at vi vil være bedre allierede, hvis vi stadigvæk har vore våben, og hvis vi bliver tvunget til at føre krig imod ham, vil vi også bedre kunne udkæmpe denne med våben."

{4}Da Klearchos havde givet et lignende svar til udsendingene, sagde Proxenos fra Theben:

"Vi har mistet så godt som alt. Kun vort mod og vore våben har vi tilbage. Vi mener følgelig, at vi vil have større gavn af vort mod, hvis vi beholder våbnene, og hvis vi overgiver vore våben, vil vort mod heller ikke gavne os meget. Gå derfor til storkongen og sig, at med disse våben vil vi tage kampen op imod ham og kæmpe om *hans*⁷ goder, hvis han forsøger at lægge onde planer for vores videre skæbne."

{5}Det fortælles, at også Sophilos, som var en af officererne, sagde:

"Jeg er noget forundret over storkongens ord. Hvis han mener, at han er stærkere end grækerne, så lad ham komme med sin hær og selv tage våbnene fra os. Hvis han hellere vil overtale os til frivilligt at udlevere dem, så må han fortælle, hvad han til gengæld vil gøre for os."

{6}Herefter sagde Sokrates fra Achaia:

"Det er egentlig helt mærkværdigt, som storkongen opfører sig overfor os. Han kræver, at vi straks udleverer det, som han vil have af os, men det, som han vil give til gengæld, skal vi acceptere at vente med at bede om til senere. I det hele taget vil jeg sige, at det må skyldes uvidenhed om, hvem der egentlig har sejret, når han beordrer den sejrende part til at udføre hans befaling, som om de har tabt. Lad ham da komme med sin enorme hær og finde ud af, hvem sejren i virkeligheden tilhører! Hvis det imidlertid forholder sig sådan, at han udmærket ved, at vi er sejrherrene, og han i virkeligheden forsøger at bedrage os, hvordan skal vi så nogen sinde senere kunne stole på hans løfter?"

{7}Udsendingene lyttede til disse svar og tog af sted igen. Imens drog Klearchos og hans mænd imod det opholdssted, hvor den del af hæren, som var

⁷ Læst ἐκείνου Bezzel: κοινῶν mss.

sluppet helskindet fra slaget, havde reddet sig i sikkerhed. Da hele hæren var samlet dér, diskuterede de i fællesskab marchen tilbage til havet, og hvilken rute de skulle vælge. {8}De besluttede nu ikke at tage den samme vej tilbage, som de var kommet ad. På den rute var der nemlig store, øde områder, hvor de ikke kunne regne med at få forsyninger med en fjendtlig hær lige i hælene. De besluttede derfor at drage i retning af Paphlagonien, og det gjorde de så med hæren, marcherende i ro og mag, så de samtidig kunne skaffe sig forsyninger.

26. {1}Storkongen var i mellemtiden ved at komme sig efter sit sår, og da han hørte, at hans fjender var ved at trække sig bort, troede han, at de flygtede. Derfor drog han straks ud i al hast med sin hær. {2}Han indhentede dem snart, fordi de rejste så langsomt frem. Da var det allerede nat, så han slog lejr i nærheden, og ved daggry, hvor grækerne var ved at stille soldaterne op i slagorden, sendte han udsendingene over, og de sluttede en midlertidig våbenstilstand med grækerne gældende for tre dage. {3}I løbet af disse dage kom de frem til følgende aftale: Storkongen skulle sørge for, at de forskellige områder ikke behandlede grækerne som fjender på deres march igennem, og desuden skulle han give dem nogle vejvisere, der kunne føre dem til havet. Endelig skulle han stille et marked til rådighed, så længe de var undervejs. Klearchos' lejesoldater og alle Arridaios' mænd skulle til gengæld marchere gennem landet under at skade det på nogen som helst måde.

{4}Herefter begyndte de på rejsen, mens storkongen førte sin hær til Babylon. Der uddelte han efter fortjeneste hædersbevisninger til dem, som havde udvist mod i slaget, og han vurderede, at Tissaphernes havde været den bedste af dem alle. Derfor belønnede han ham også med store gaver og gav ham desuden sin egen datter til hustru. Også i tiden efter anså han ham for sin mest trofaste ven, og han tildelte ham da også magten i de satrapier ved havet, som Kyros havde haft.

{5}Tissaphernes så nu, at storkongen var meget vred på grækerne, og lovede ham derfor, at han nok skulle få dem alle slået ihjel, hvis blot storkongen ville give ham nogle hærstyrker og forsone sig med Arridaios. Han skulle nok få Arridaios til at forråde grækerne i løbet af rejsen. Storkongen syntes godt om Tissaphernes forslag og gav ham lov til ud af hele hæren at vælge ligeså mange af de bedste tropper, som han ønskede. {6}<Tissaphernes sendte så bud efter Klearchos og>⁸ de andre anførere og bad dem komme for at høre ansigt til ansigt, hvad han havde at sige. Således mødte næsten alle strategerne med Klearchos i spidsen op hos Tissaphernes, og med dem var omkring 20 lochager. Desuden var omkring 200 menige soldater fulgt med for at handle på markedet. {7}Tissaphernes inviterede så strategerne indenfor i sit telt, mens lochagerne ventede ude foran teltet. Kort efter hejstes et rødt flag over Tissaphernes' telt, og mens han inde i teltet fik strategerne fængslet, faldt nogle på forhånd udpegede mænd over lochagerne og dræbte dem. Nogle andre dræbte de menige soldater, som var kommet med for at handle på markedet, men én af dem undslap og kom tilbage til sin egen lejr, hvor han fortalte, hvad der var sket.

⁸ Lakune i teksten, udfyldt efter den meningsmæssige mangel.

27. {1}Da soldaterne erfarede, hvad der var sket, blev de i situationen fuldkommen panikslagne, og alle løb de til deres våben fuldstændig uden nogen som helst orden, da der jo ingen var til at lede dem. Men da der ikke kom nogen angribere, valgte de et vist antal strateger og overlod kommandoen over den samlede hær til én mand, nemlig Cheirisophos fra Sparta. {2}Disse anførere fik organiseret hæren, så den kunne marchere ad den rute, som de fandt bedst, og begyndte derpå at drage i retning af Paphlagonien.

I mellemtiden havde Tissaphernes sendt de gamle strateger i lænker til Arxaxerxes, og denne dræbte dem alle undtagen Menon, som blev skånet. Han syntes nemlig som den eneste af strategerne indstillet på at forråde grækerne som konsekvens af uenighed med de andre anførere.⁹

{3}Tissaphernes fulgte nu efter grækerne med sin hær og holdt sig meget tæt på, idet han forsøgte sig med hurtige angreb, men han turde ikke møde dem i åben kamp. Dertil var han for bange for det mod og den vildskab, der kan besætte fortvivlede mænd, og selvom han gjorde sit bedste for at besvære deres march, når de var på steder, der indbød til det, kunne han ikke gøre nogen stor skade. Han forfulgte dem dog og skabte mindre vanskeligheder for dem, indtil de nåede til det folk, der kaldes karduchere.

{4}Tissaphernes kunne herefter ikke gøre mere og vendte derfor tilbage til Ionien med sin hær. Grækerne rejste så syv dage gennem karduchernes bjerge, hvor de havde store problemer med de indfødte, der var et krigerisk folk med stort kendskab til bjergene. {5}De var storkongens fjender og et frit folk, der gerne beskæftigede sig med ting, der havde relation til krig; især øvede de sig i at slynge med så store sten som muligt og bruge nogle enorme pile, og med disse fik de ram på grækerne fra højereliggende steder. Derved dræbte de adskillige og fik såret ikke så få. {6}Pilene var nemlig lige omkring en meter lange og gik tværs igennem både skjolde og brystpansere, så ingen del af grækernes udrustning var stærk nok til at modstå deres kraft. Således fortæller man også, at de brugte så store pile, at grækerne kunne tage de afsendte pile, sætte remme på og selv bruge dem som kastespyd.

{7}Da grækerne endelig med stort besvær var sluppet igennem det område, vi netop har talt om, nåede de til Kentrites-floden. Den krydsede de og trængte dermed ind i Armenien. Satrappen i dette område var Tiribazos, og med ham sluttede de en våbenhvile, hvorefter de kunne rejse gennem området, som var de venner.

28. {1}På marchen gennem de armenske bjerge blev de fanget i en vældig snestorm, og der var faktisk alvorlig fare for, at alle mand skulle dø. Luften blev urolig, og i starten dalede sneen blot let ned fra himlen og skabte ingen problemer for grækernes march fremad. Lidt senere begyndte det imidlertid at blæse, og sneen væltede mere og mere voldsomt ned og dækkede hele området, så det ikke blot var helt umuligt at se vejene, men sågar også stedernes særegne kendetegn. {2}Derfor begyndte en vis modløshed og frygt også at gribe om sig i hæren, da soldaterne jo ikke ville vende om til en sikker død, men heller ikke kunne komme fremad på grund af den megen sne. Uvejret tog yderligere til, det begyndte at blæse meget kraftigt, og haglene væltede ned i ansigterne på dem.

⁹ Læst συναρχοντας Vogel: συμμαχους mss.

Hele hæren blev derfor tvunget til at gøre holdt. Ingen var nemlig i stand til at klare de pinsler, som videre fremmarch skabte, og hver mand var derfor tvunget til at blive, hvor han nu tilfældigvis befandt sig. {3}Selvom de manglede proviant, klarede de sig gennem denne dag og natten med under åben himmel, men de var pint af alt det, de måtte udholde. Sneen faldt nemlig vedvarende og i en sådan mængde, at al deres militære udrustning blev dækket til, og soldaterne var helt stivfrosne. Så forfærdeligt var alt det, de måtte udholde, at ingen kunne sove den nat. Det lykkedes for nogle at tænde bål og derigennem få lidt hjælp imod uvejret, men der var også nogle, hvor frosten havde sat sig i deres lemmer, og de opgav alt om at finde hjælp på denne måde, da så godt som alle deres fingre og tær var ved at dø. {4}Således fandt man da også de fleste trækdyr døde, da natten var ovre. Af soldaterne var mange døde, og der var ikke så få, som godt nok var ved bevidsthed, men ikke kunne bevæge sig, fordi frosten havde sat sig i kroppen. Der var også nogle, som var blevet blinde på grund af kulden og genskinnenet fra sneen.

{5}I sidste ende ville de faktisk alle være døde, hvis ikke de var gået et kort stykke videre og havde fundet nogle landsbyer, der havde masser af forsyninger. Disse landsbyer lå under jorden og havde fået gravet tunneller som indgange for trækdyrene, mens menneskene kom ind ved hjælp af stiger. Kvæget blev fodret med hø inde i husene, og menneskene havde en overflod af forskellig proviant.¹⁰

29. {1}Efter et ophold på otte dage i disse landsbyer nåede de på den videre march til Phasis-floden. Her opholdt de sig i fire dage og marcherede derpå gennem chaernes og phasianernes lande. De blev i løbet af marchen udsat for angreb fra de indfødte, men besejrede dem i kamp, hvor de dræbte adskillige. De erobrede også de indfødtes ejendomme, der bugnede af alle mulige gode ting, og her slog de sig ned i 15 dage.

{2}Derpå brød de op og drog i syv dage gennem det område, som kaldes chaldaernes land, hvorefter de nåede til en flod ved navn Harpagos, som var omkring 120 meter bred. Herefter marcherede de over en slette gennem skytinernes land, og i de tre følgende dage kom de igen til kræfter, fordi de kunne nyde en overflod af alle mulige former for proviant. Derpå drog de igen videre, og på den fjerde dag nåede de til en stor by ved navn Gymnasia. {3}Da de drog videre derfra, sluttede magthaveren over disse områder en våbenhvile med dem og gav dem vejvisere, der skulle føre dem ud til havet. Efter 15 dage nåede de til bjerget ved navn Chenion, og da var det, at de forreste fik øje på havet. De blev ude af sig selv af glæde og skabte en sådan tumult, at soldaterne i bagtroppen løb til deres våben, fordi de troede, at fjenden angreb. {4}Da alle var nået op, hvorfra man kunne se havet, strakte de deres hænder mod himlen og takkede guderne, som om de allerede nu var i sikkerhed. De samlede nu en stor mængde sten på et udvalgt sted og lavede nogle enorme stendysser af dem, hvorpå de opsatte det krigsbytte, de havde erobret fra asiaterne. De ønskede nemlig at efterlade et udødeligt minde om deres felttog. Vejviseren gav de en sølvskål og en persisk dragt, og da han havde vist dem vejen, der førte til makronernes territorium, forlod han dem.

¹⁰ Tekstkritiske muligheder??

{5}Grækerne trængte nu ind i makronernes land, men sluttede en våbenhvile med dem, og som bevis for aftalen modtog de en lanse af asiatisk oprindelse, mens de selv gav makronerne en græsk lanse. Makronerne sagde nemlig, at de fra deres forfædre havde overtaget denne skik, når de skulle stadfæste en aftale.

Da grækerne havde passeret dette folks grænse, nåede de ind i kolchernes land. {6}Her samledes de indfødte for at tage kampen op med dem, men grækerne besejrede dem og dræbte mange af dem. Derpå indtog de en stærk position på en høj, hvorfra de plyndrede hele området. Alt byttet samlede de på højen, hvor de også havde rigelig mulighed for at komme til kræfter igen.

30. {1}I dette område fandt man også en masse bikuber, som gav en rigtig god honning, men de, som smagte på den, fik nogle meget underlige symptomer. De mistede således bevidstheden og faldt om på jorden, som var de døde. {2}Eftersom mange havde spist den, fordi den smagte så sødt og lækkert, varede det ikke længe, før soldaterne, der overalt var faldet om på jorden, fik lejren til at se ud, som om hæren havde tabt et slag. Der gik derfor en dag, hvor modløsheden i hæren var stor, fordi soldaterne var helt slået ud over dette mærkværdige fænomen og i det hele taget over mængden af ulykker. Næste dag på omkring samme tid begyndte alle imidlertid at komme sig, og lidt efter lidt genvandt de bevidstheden og kunne rejse sig. De havde det i kroppen, som om de var ved at komme sig ovenpå en behandling med medicin.

{3}Da de havde brugt tre dage på at komme til kræfter, marcherede de til Trapezunt, der er en græsk by, grundlagt af Sinope og beliggende på kolchernes territorium. Her tilbragte de 30 dage og blev i denne tid fornemt beværtet af indbyggerne. De bragte også ofre til Herakles og Zeus Soter og foranstaltede en sportskonkurrence på et sted, hvor man fortæller, at Argo havde lagt til med Jasons mænd. {4}Herfra sendte de Cheirisophos, der var hærens leder, til Byzans for at skaffe transport- og krigsskibe. Det hed sig nemlig, at han var ven med Anaxibios, som var flådechef i Byzans. Grækerne sendte ham af sted på et lille, hurtigt skib, og i mellemtiden plyndrede de så de asiatiske folk, der boede i området, både til lands og til vands, ved hjælp af to mindre skibe, som de havde fået af indbyggerne i Trapezunt.

{5}I 30 dage ventede de på Cheirisophos, men da han var forsinket, begyndte der at mangle forsyninger til soldaterne. Derfor brød de op fra Trapezunt og nåede på den tredje dag til Kerasunt, der er en græsk by, grundlagt af Sinope. Her opholdt de sig nogle dage og drog derpå videre ind på mosynoikernes territorium. {6}De indfødte samlede sig imod dem, men grækerne besejrede dem i kamp og dræbte mange af dem. Mosynoikerne flygtede nu samlet til et befæstet sted med palisader af træ syv etager høje, hvor de boede, men ved vedvarende og kraftige angreb indtog grækerne stedet. Denne fæstning var den vigtigste af mosynoikernes fæstninger, og på det allerhøjeste punkt boede deres konge. {7}Efter forfædrenes skik blev han hele sit liv i fæstningen, og derfra udsendte han sine befalinger til befolkningen.

De græske soldater fortalte senere, at af alle de folkeslag, de fik kendskab til på felttoget, var mosynoikerne det folk, der stod længst fra græske skikke. Mændene havde samleje med kvinderne i fuld offentlighed, de rigestes børn spiste kun kogte nødder, og allerede som børn blev alle tatoveret på både ryg og bryst i

mange forskellige farver. Dette område brugte grækerne otte dage på at marchere igennem, og naboområdet, som hedder Tibarene, brugte de tre dage på at marchere igennem.

31. {1}Derfra drog de til Kotyora, der er en græsk by, grundlagt af Sinope. Der opholdt de sig i 50 dage, som de brugte til at plyndre nabofolkene i Paphlagonien og de andre asiater. På dette tidspunkt sendte indbyggerne i Herakleia og Sinope dem transportskibe, så de kunne transportere både sig selv og deres udrustning. {2}Sinope var grundlagt af Milet og beliggende i Paphlagonien, hvor den var den vigtigste af byerne i området. Fra vor egen tid kan det fortælles, at det var dér, hvor Mithridates, der gik i krig mod romerne, havde sit største palads. {3}Også Cheirisophos, som havde været sendt af sted efter krigsskibe, ankom nu hertil, men uden noget resultat af sin rejse. Indbyggerne i Sinope beværtede dem imidlertid yderst gavmildt og sendte dem videre af søvejen til Herakleia, der var grundlagt af Megara. Hele flåden lagde til ved halvøen Acherousia, hvorom man fortæller, at det var her, Herakles bragte Kerberos op fra Hades.

{4}Derfra marcherede grækerne til fods gennem Bithynien og kom i flere farlige situationer, eftersom de indfødte under hele marchen holdt sig tæt på dem og forsøgte sig med flere angreb. Det var kun under store anstrengelser, at de tilbageværende 8.300¹¹ ud af de 10.000 nåede sikkert frem til Chrysopolis i Chalkedonia. {5}Derfra var rejsen let: Nogle enkelte rejste uden problemer hjem til deres fædrelande, mens de øvrige samlede sig i området omkring Chersonesos og hærgede de tilstødende thrakiske område.

Sådan fandt Kyros' felttog mod Artaxerxes sin ende.

Kapitlerne 32-36 beskriver hovedsageligt de 30 tyranners fald og stridigheder mellem Sparta og perserne. I kapitel 36 beskrives, hvordan Sparta har udsendt en hær til Lilleasien under Thibrons kommando og dennes færden.

37. {1}Det var på samme tid,¹² at de soldater, som havde deltaget i Kyros' felttog, var sluppet helskindet tilbage til Grækenland; nogle drog til deres respektive fædrelande, men de fleste soldater var nu blevet vant til livet som soldater, og de ca. 5.000 mand, som det drejede sig om, valgte derfor Xenophon som deres strateg. {2}Han tog da hæren og drog ud for at føre krig mod de thrakere, der bor i området omkring Salmydessos. Denne bys landområder, som ligger ved Sortehavets vestkyst, strækker sig over et langt stykke og er skyld i mange skibbrud. {3}Thrakerne havde derfor for vane at stå parat i området og tage de købmænd, som led skibbrud, til fange.

Sammen med den styrke, han havde samlet, trængte Xenophon nu ind på deres territorium, slog dem i kamp og nedbrændte de fleste af deres landsbyer. {4}Derpå sendte Thibron bud efter soldaterne og lovede, at han ville betale deres sold. Derfor sluttede de sig til ham og førte sammen med spartanerne krig imod perserne.

¹¹ Læst ὀκτακισχίλιοι τριακόσιοι Dindorf: τρισχίλιοι ὀκτακόσιοι mss.

¹² Som Thibrons kampe i Lilleasien, dvs. 399 f.Kr.

{5}Mens dette foregik, grundlagde Dionysios en by på Sicilien lige ved foden af Ætnas tinde, som han gav navnet Adranos efter en berømt helligdom. {6}I Makedonien døde kong Archelaos, da han under en jagt ved et uheld blev ramt af sin yndling Krateros. Han nåede at regere i syv år. Magten blev overtaget af Orestes, som stadigvæk var en dreng, og han blev myrdet af sin værge, Aëropos, som derpå gjorde sig selv til konge og beholdt magten i seks år. {7}I Athen anklagede Anytos og Meletos Sokrates for asebi og for at fordærve de unge. Han blev dømt til døden, og endte sine dage ved at drikke skarntydesaft. Anklagen havde imidlertid været helt urimelig, og folket fortrød senere, da de var blevet opmærksomme på, hvor stor en mand der her var blevet henrettet. De lod så deres vrede gå ud over anklagerne og henrettede dem til sidst, uden at de var ført for en domstol.

e-mail: david.bloch@teliamail.dk